

**Z dziejów wychowania fizycznego, sportu
i turystyki w Polsce i w Europie**

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Polskie Towarzystwo Nauk Społecznych o Sporcie

Monografia naukowa

Z dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie

Redakcja naukowa

Jerzy Kosiewicz, Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza

Częstochowa 2016

Recenzenci naukowi
dr hab. prof. AWF Marek Kazimierczak
dr hab. Tomasz Michaluk

Redaktor naczelny Wydawnictwa
Andrzej Miszczak

Skład i łamanie tekstu
Munda Maciej Torz

Korekta
Sebastian Surendra

Projekt okładki
Sławomir Sadowski

© Copyright by Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2016

ISBN 978-83-7455-482-4

Wydawca
Wydawnictwo im. S. Podobińskiego
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. 34 378 43 29, fax 34 378 43 19
e-mail: wydawnictwo@ajd.czyst.pl

Spis treści

Wstęp	7
-------------	---

Wychowanie fizyczne i sport w Polsce i w Europie do 1939 r.

Małgorzata Jacko Artykuły wiedeńskiego profesora Maxa Guttmanna na temat krakowskiego Parku dr. Henryka Jordana	11
Agnieszka Mirkiewicz Skauting na łamach „Przewodnika Gimnastycznego «Sokół»” w latach 1911–1914 i 1918–1923	23
Jerzy Chełmecki Sport w wychowaniu narodowym Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Warszawie w okresie międzywojennym	45
Eligiusz Małolepszy Wychowanie fizyczne i sport na wsi w Polsce w latach 1918–1939	69
Aleksy Chmiel Marsz Powstańców nad Odrę jako zawody wojskowo-sportowe Związku Powstańców Śląskich w II RP	85
Kamil Potrzuski Tor Wyścigów Konnych na warszawskim Służewcu – jedna z największych inwestycji sportu widowiskowego w międzywojennej Warszawie	99
Teresa Drozdek-Małolepsza Sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Przegląd Sportowy” (1931)	113

Wychowanie fizyczne i sport w latach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i III Rzeczypospolitej

Zbigniew Wójcik Piłka siatkowa w Lidzbarku Warmińskim (1945–1956)	131
Michał Skalik Gry sportowe kobiet w szkolnictwie podstawowym i średnim w Polsce w latach 1945–1989	143

Tomasz Bohdan	
Jubileusze Odry Opole na łamach „Trybuny Opolskiej” i „Nowej Trybuny Opolskiej”	153
Jacek Kosierb	
Zarys historii piłkarskich meczów derbowych Avia Świdnik – Motor Lublin w latach 1952–2015	163
Julian Jaroszewski, Maciej Łuczak	
Działalność Wojewódzkiej Federacji Sportu w Łodzi w latach 1973–1990 ...	177
Agnieszka Połaniecka	
Kultura fizyczna w działalności Ludowych Zespołów Sportowych w województwie śląskim w latach 1975–1998	191
Beniamin Piksa	
Sport w województwie opolskim w świetle „Nowej Trybuny Opolskiej” w latach 1993–1998	203
Wiesław Pięta	
Działalność Organizacji Środowiskowej Akademickiego Związku Sportowego w Częstochowie w XXI w.	221

Z dziejów turystyki w Polsce i w Europie

Lech Jaczynowski	
Domniemane miejsca spoczynku Władysława III Warneńczyka	239
Dominik Ziarkowski	
Najstarsze polskie przewodniki jako źródła do dziejów turystyki	265
Ewa Skotniczna	
Kreowanie zabytków architektury na atrakcje turystyczne w dziewiętnastowiecznych albumach malowniczych	281
Fryderyk Sosnowski	
Działalność Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych w Polsce w okresie rządów Edwarda Gierka	295
Jan Golis	
Turystyka i rekreacja fizyczna w działalności Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1992–2007	307

Wstęp

Stan badań nad dziejami wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie stale się poszerza. Praca zbiorowa *Z dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie* jest wkładem do historiografii w zakresie wskazanych dziedzin aktywności; dotyczy zwłaszcza okresu od XIX do XXI w. W monografii zamieszczonych zostało dwadzieścia rozdziałów, prezentujących prace autorów z różnych polskich centrów akademickich. 5 badaczy jest z Częstochowy, 3 z Krakowa, 2 z Lublina, Katowic i Warszawy, a po jednym z Białej Podlaskiej, Konina, Koszalina, Olsztyna, Opola, Poznania oraz Rzeszowa.

Zainteresowania przeszłością takich dziedzin jak wychowanie fizyczne, sport i turystyka istniało w Polsce od dawna. W wieku XIX uwidoczniła się tendencja badań nad dziejami aktywności fizycznej. Dwudziestolecie międzywojenne przyniosło szersze zainteresowanie tradycjami kultury fizycznej i turystyki. W okresie po 1945 r. badania nad dziejami wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce, a także w Europie i na świecie prowadzono w kilkunastu ośrodkach akademickich w Polsce (głównie w Akademiach Wychowania Fizycznego oraz ośrodkach uniwersyteckich), m.in. w Białej Podlaskiej, Gdańsku, Gorzowie Wlkp., Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu. Rozwój liczby ośrodków akademickich, w których prowadzono badania nad dziejami wychowania fizycznego, sportu i turystyki, nastąpił w ostatniej dekadzie XX w. oraz w I i II dekadzie XXI w., badania naukowe z tego zakresu realizowano m.in. w Częstochowie, Koninie, Koszalinie, Lublinie, Olsztynie i w Opolu.

Świadectwem tego zainteresowania jest aktywność Polskiego Towarzystwa Nauk Społecznych o Sporcie (PTNSS), w ramach którego działalność prowadzi sekcja historii sportu i turystyki. W wyniku aktywności tej sekcji opublikowana została pierwsza monografia naukowa poświęcona problematyce dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie. Warto zwrócić uwagę, iż aspekty dziejów aktywności fizycznej były obecne we wcześniejszych wydawnictwach PTNSS.

Problematyka monografii została zawarta w trzech częściach. W pierwszej, zatytułowanej *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce i w Europie do 1939 r.*, zaprezentowano siedem prac. Część tę otwiera rozdział poświęcony artykułom wiedeńskiego profesora Maxa Guttmanna na temat krakowskiego Parku dr. Henryka Jordana. W drugim przybliżono problematykę skautingu rozważaną na łamach „Przewodnika Gimnastycznego «Sokół»” w latach 1911–1914 i 1918–1923. Jeden z tekstów odnosi się bezpośrednio do infrastruktury Toru Wyścigów Konnych na Służewcu. Część rozdziałów związana została z ruchem sportowym w Polsce

w okresie międzywojennym. Autorzy zwrócili uwagę na rolę sportu w wychowaniu narodowym Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Warszawie w okresie międzywojennym; na sport kobiet w Polsce w świetle artykułów publikowanych w czasopiśmie „Przegląd Sportowy” w 1931 r.; na Marsz Powstańców nad Odrę traktowany jako zawody wojskowo-sportowe Związku Powstańców Śląskich w II RP; na wychowanie fizyczne i sport na wsi w Polsce w latach 1918–1939.

Drużga część monografii dotyczy *Wychowania fizycznego i sportu w latach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i III Rzeczypospolitej*. Znalazło się w niej osiem rozdziałów. W dwóch pierwszych przedstawiony został rozwój piłki siatkowej w Lidzbarku Warmińskim w latach 1945–1956 oraz gry sportowe kobiet w szkolnictwie w Polsce od 1945 do 1989 r. Dwie następne prace odnoszą się do problematyki sportu na Opolszczyźnie rozważanej w świetle tytułów prasowych. W pierwszej omówiono jubileusze klubu sportowego „Odra” Opole, na temat których wypowiedziano się na łamach „Trybuny Opolskiej” i „Nowej Trybuny Opolskiej”, natomiast w drugiej na sport w województwie opolskim w świetle publikacji zawartych w „Nowej Trybunie Opolskiej” w latach 1993–1998. Jeden z tekstów poświęcono historii piłkarskich meczów derbowych między Avią Świdnik i Motorem Lublin po 1952 r. Ponadto w tej części monografii scharakteryzowano działalność Wojewódzkiej Federacji Sportu w Łodzi w latach 1973–1990 oraz znaczenie kultury fizycznej w programach i efektach aktywności Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych w województwie śląskim w latach 1975–1998. Kolejny rozdział dotyczy działalności Akademickiego Związku Sportowego w Częstochowie w XXI w. – niezwykle zasłużonej dla tego miasta organizacji środowiskowej.

Ostatnia część monografii, *Z dziejów turystyki w Polsce i w Europie*, zawiera pięć tekstów. Otwiera ją praca omawiająca domniemane miejsca spoczynku Władysława III Warneńczyka. W następnym rozdziale zaprezentowano najstarsze polskie przewodniki jako unikatowe źródła istotne dla pełniejszej charakterystyki dziejów turystyki w Polsce; w kolejnym zaś wskazano na kreowanie – w dziewiętnastowiecznych albumach malowniczych – zabytków architektury na atrakcje turystyczne. Dwa ostatnie rozdziały dotyczą działalności Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych w Polsce w okresie od 1970 do 1980 r. oraz turystyki i rekreacji fizycznej w działalności Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1992–2007.

Dziękujemy serdecznie wszystkim autorom za przyjęcie zaproszenia do wspólnej monografii, która zapewne przysłuży się dobrze nie tylko instytucjom i osobom związanym ze środowiskiem akademickim, ale także innym jednostkom zainteresowanym historią sportu, wychowania fizycznego, rekreacji fizycznej, turystyki i związanej z nią architektury zabytkowej w Polsce i Europie.

Redaktorzy

Jerzy Kosiewicz, Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza